

Fossiel Ida in Naturalis

Op zaterdag 31 oktober om 10.30 uur houdt Jörn H. Hurum, professor gewervelde paleontologie aan de universiteit van Oslo, in het Auditorium van Naturalis een lezing over zijn spraakmakende ontdekking van het fossiel 'Ida'. Deze 47 miljoen jaar oude primate, gevonden in de Messelgroeve in Duitsland, zou dichter bij de stam van de mens staan dan enige andere aap. Het is een omstrede conclusie, want onlangs is uit nieuw onderzoek gebleken dat 'Ida', genoemd naar de dochter van Hurum, niet uit dezelfde evolutionaire groep als de mens stamt. De ontdekking van het fossiel en de manier waarop het bekend is gemaakt, hebben in wetenschappelijke kringen heel wat stof doen opwaaien. Hurum zal daar ook het een en ander over vertellen. Aan het eind van de lezing beantwoordt hij vragen uit het publiek. De lezing is in het Engels. Toegang is gratis, vol is vol.

Een samurai.

FOTO MUSEUM VOLKENKUNDE

De Leidse musea geven iedere zondag college aan leergierige kids van 8 tot 12 jaar in de MuseumJeugdUniversiteit. Knappe koppen krijgen daar antwoord op al hun vragen. Over microwereld, volkeren ver weg en geschiedenis. Deze keer, professor Matthi Forrer, conservator Japan van Museum Volkenkunde Leiden over een Japanse Samu-

ku jidai. Tokugawa Ieyasu maakte met deze beslissende slag Japan weer tot een staat onder het centrale bestuur van de Shogun, Opperste Bevelhebber der Strijdkrachten. Ieyasu vestigde vanaf 1603, toen hij door de keizer tot shōgun werd benoemd, het Tokugawa shogunaat. Van dat jaar tot 1868 was de feitelijke heerser over Japan altijd een lid van de Tokugawa-familie. Zo wordt de periode 1603-1868 de Tokugawa-periode genoemd, of vaak ook, naar de hoofdstad, de Edo-periode.

Hoeveel mensen woonden er toen in Japan? „De bevolking van Japan telde gedurende deze tijd rond de 30 miljoen inwoners, waaronder naar schatting twee miljoen Samurai. Het dagelijkse bestuur van het land was in handen van leenheren, daimyō, die elk een van de 73 provincies bestuurden. Uiteraard was elke provincie verder opgesplitst in nog kleinere bestuurs-eenheden.”

Voor wie werkten de Samurai?

Vader en zoon Van Looij, Leidse fotolithografen van het eerste uur

Scanner verdrong heren met bolhoed

Ooit waren het 'heren'. Met een bolhoed, een das en een 'herenbond'. De fotolithografen waren niet zomaar arbeiders maar goedopgeleide vaklui. Kunstenaars eigenlijk, waarvan het werk uiteindelijk is verdwenen. Overbodig gemaakt door de computer en vooral de steeds beter wordende scanner. Vandaag het tweede verhaal uit de drieluik over verdwenen Leidse industrieën. Volgende week de conservenindustrie.

Vader T.L. van Looij (1886-1962) en zoon Rob waren twee fotolithografen die gezamenlijk tientallen jaren werkten bij de firma Koningsveld aan de Breesstraat in Leiden. Vader Van Looij begon daar ruim voor de Tweede Wereldoorlog, zoon Rob volgde hem in januari 1943 op. Rob kon aardig tekenen en in overleg met chef Haver werd besloten dat hij daar wel als leerling mocht beginnen. Het staat Rob, die inmiddels 81 jaar is, nog als de dag van gisteren in het geheugen gegrift.

„Een van mijn eerste werkjes

was het tot poeier stampen van rode bloedloozoutkristallen in een vijzel en met water mengen tot een gele vloeistof met de fraaie naam: kalium ferricyanatum. Er werd gelukkig ook bij verteld dat het uiterst giftig was. Verder moest ik vaak in de donkere kamer foto's afdrucken.”

Hij herinnert zich ook nog de brand in het bedrijf op 7 januari 1944. „Mijn vader bondse op de deur en riep: 'Rob kom eruit, er is brand!'. Ik dekde eerst keurig het lichtgevoelige werk af, keek toen door een kijkgaatje in de

deur en zag niemand meer. Ik liep de trap af en voelde een enorme hitte. Ik was de laatste die het pand verliet, via het huis Breesstraat 24. Daar werd het bedrijf zo goed als mogelijk voortgezet. Maar, toen na Dolle Dinsdag in september ook nog de stroom uitviel, duurde het tot juni 1945 eer de zaak weer open ging. In de tussentijd hadden we een dagtaak om aan voedsel - nou ja, suikerbieten en bloembollen - te komen.”

Na de oorlog ging het werk weer door. Van Looij deed samen met zijn collega-fotolithografen allerlei soorten werk. De kleurencamera bestond nog niet en om kleurenafbeeldingen bijvoorbeeld voor boeken te krijgen, moesten de fotolithografen aan de slag. Zij maakten eerst een zwart-witfoto en zorgden met de hand voor de kleuren.

Van Looij: „Je maakte een zwart-witte rasterfoto van het origineel. Op de van die foto gemaakte drukplaten trokken de rasterpunten de drukinkt aan. Fotolithografen moesten aan deze afbeeldingen nog van alles retoucheren. Dat ging door te krabben met mesjes en dergelijke, maar vooral ook door te werken met allerlei chemicaliën waardoor bijvoorbeeld een lichtere plek ontstond. Je had voor dit werk heel veel praktijkervaring nodig.” De fotolithografen wisten namelijk precies hoe lang of hoe kort een prent moest worden ondergedompeld in een chemiebad. Voor het werk werd dan ook geregeld in flinke dampen gewerkt. De afzuiginstallatie werd namelijk vaak afgezet vanwege het lawaai. Toch heeft Van Looij, die zelf nog over een goede gezondheid beschikt en dagelijks voor

Rob van Looij is nog dagelijks aan het schilderen.

FOTO HERBERT VAN HOOGDALAM

zijn plezier schildert, nooit geëerd over beroepsziekten door de giftige dampen.

De fotolithografen maakten van alles waar kleurenafbeeldingen voor nodig waren. Sigarenbandjes, verpakkingswikkels, bloembollencatalogi tot en met schilderijen. „Je had een origi-

neel in kleur nodig om naar toe te werken”, vertelt Van Looij. En dus werkten de lithografen bij wijze van spreken met de bloem op tafel voor het maken van de bloembollencatalogus waarmee de bollen werden verkocht. Er werden ook dure kunstwerken naar Leiden gebracht die 's

avonds achter slot en grendel werden gezet.

Van Looij herinnert zich nog de opdracht om een fotolitho van Spaanse kunstwerken te maken. „Daarvoor moest een ploeg van vier man in de zomer van 1949 wekenlang op expeditie naar museum El Prado in

Madrid. In een zwaar met apparatuur beladen KaiserFrazier-automobil werd naar Spanje gereden. Stel je voor: geen snelwegen in die tijd, in Spanje kwam nog geen toerist, stapels visa en andere documenten en een mondjevol Spaans. In opdracht van een internationale

Kalender Wevershuis

De aquarellen met stadsgezichten van vader en zoon Van Looij zijn nu te zien op een kalender die door het Museum Het Leids Wevershuis wordt uitgegeven. Het eerste exemplaar wordt zaterdag aangeboden aan wethouder van cultuur, Jan-Jaap de Haan. Daarna is de kalender verkrijgbaar in de boekhandel en het Wevershuis, waar ook een kleine expositie van het werk van vader en zoon Van Looij is te zien. Het gaat om dertien aquarellen, waarvan er acht van Rob van Looij zijn. Het is de eerste keer dat hun werk te zien is. „Met de nieuwste lithotechnieken gedrukt”, aldus Van Looij. „Ik moet toegeven dat het er goed uitziet.”

uitgever werden schilderijen van Velazquez, Goya, maar ook De Tuin der Lusten van Jeroen Bosch gelithografeerd. Dit drieluik, ooit bezit van Willem van Oranje maar sinds 1939 in het Prado, werd daar zwart-wit gefotografeerd. Ter plekke werd de kleur met waterverf vastgelegd. In Leiden werd dan uiteindelijk de lithografie gemaakt.”

Van Looij stapte na 42,5 jaar uit het vak. De kleurenfotografie, de scanner en de computer hadden zijn vakkennis overbodig gemaakt. Die vakkennis gebruikt Van Looij nog steeds voor zijn aquarellen die hij, net als zijn vader, al jaren maakt van Leidse stadsgezichten. Hij schildert nog steeds dagelijks. Geen kopieerwerk maar zijn eigen ideeën.

HERBERT VAN HOOGDALAM

Met dank aan A. Koningsveld

Tweede Leidse Wetenschapsquiz moeilijk maar googelbaar

Hoofdbrekens over seksleven sluiptwesp

De Leidse Wetenschapsquiz die professor Jos van den Broek samen met zijn studenten Science Communication & Society speciaal voor deze krant maakte, bezorgde menigden de nodige hoofdbrekens. Een enkeling ging op pad en raadpleegde bronnen in de buurt - als Museum Boerhaave - en verbeterde daarna alsnog een antwoord.

En daar is het Jos van den Broek nu net om te doen. „De bedoeling van de quiz is dat mensen beter om zich heen gaan kijken. Dat ze zien wat er allemaal gebeurt.”

Alles is googelbaar, vindt de hoogleraar wetenschapscommunicatie. „Het gaat niet om de weetjes.” Daarom was het ook een moeilijke quiz, zodat de deelnemers er al puzzelend iets van zouden steken, vertelt de wetenschapper.

Het is de tweede keer dat Van den Broek de wetenschapsquiz voor het Leidsch Dagblad heeft samengesteld. Dit keer samen met studenten. Die waren „absoluut enthousiast”, verzekert hij. „Het was voor hen ook een leermoment.” Eén van de door de studenten bedachte vragen bleek overigens één van de moeilijkste: de kwestie over de voortplanting van het sluiptwespje werd maar door weinigen goed beantwoord. „Ja, dat was een lastige,

Eén van de vragen ging over de dino's in Naturalis.

FOTO DICK HOGEWONING

maar wel een heel creatieve vraag.”

Daarnaast bleek ook plaatsgenoot en Leids geneticus dr. Marjolijn Kriek onder streekgenoten maar weinig bekend. Velen gingen dan ook met de vraag over de tentoonstelling Van Adam tot DNA in Museum Boerhaave de boot in. De letters A, C, T en G

worden daar niet geprojecteerd op een afbeelding van Adam (de man van Eva) en ook niet op die van Darwin, maar op die van de geneticus Kriek.

C. Stikkelman uit Leiden toog voor de oplossing van deze vraag voor de zekerheid echter naar het museum en veranderde alsnog zijn foute antwoord in het goe-

de, zo liet hij de krant weten. Van den Broek: „Dat is nu net de bedoeling, dat mensen dat doen.”

Volgend jaar wil de professor weer een wetenschapsquiz voor het Leidsch Dagblad samenstellen. Niet in de laatste plaats omdat het een leuke manier is om in het nieuws te komen. „Of dat belangrijk is? Ja, dat vind ik wel. De

Alle vragen foutloos beantwoord

Op de inzenders van de Leidse Wetenschapsquiz is er één onbetwiste winnaar: J. Blankenstijn uit Oestgeest beantwoordde de vijftien vragen als enige foutloos.

Vijf deelnemers maakten één fout. Na loting eindigden P. v.d. Berg uit Noordwijk en Bart de Haas uit Leiden op de tweede en de derde plaats.

De drie prijswinnaars ontvangen het boek Strandevoluntie van Jos van den Broek, gebaseerd op de strandstruinochten die de auteur en zijn echtgenote wekelijks maken.

universiteit en het LUMC zijn de grootste werkgevers in Leiden. Dan is het goed als je onder de lezers van het Leidsch Dagblad bekend bent.”

De goede antwoorden zijn: 1a, 2d, 3b, 4c, 5b, 6d, 7a, 8a, 9d, 10a, 11c, 12d, 13c, 14b, 15a, 16d, 17a, 18b, 19b, 20a, 21d, 22b, 23d, 24b, 25c.

JONG GELEERD

Marleen Hogendoorn studeert bijna af als neerlandicus. Ze is bezig aan een scriptie over het politiek taalgebruik, omdat zij vooral wordt getroffen door de harde taal in de Tweede Kamer. Haar hobby's zijn schrijven, lezen en sporten. Marleen houdt een weblog (www.leidschdagblad.nl/jonggeleerd) bij en schrijft eens in de vier weken een column op deze pagina. Ze is 23 jaar.

Gevaar bij koffieautomaat

Zo eind oktober zit opeens de hele UB vol. Irritante sjaarzen bestormen de bibliotheek om te studeren voor de eerste tentamenperiode. Honderden fietsen staan bij de Witte Singel geparkeerd. Met kuddes tegelijk verdringen ze zich voor de ingang. De lockers zijn vol, alle mandjes zijn ingenomen, er staat een rij voor de koffieautomaat - en nog erger: de eerstejaars studenten hebben zelfs de studiezaal van Nederlands (mijn studieplaats) te be overgenomen. Het is er rumoerig. Sjaarzen van nu hebben de neiging om vaak heen en weer te lopen om boeken te halen. Het lijkt alsof ze niet kunnen fluisteren. Het lijkt alsof hun mobieltjes vaker overgaan. Het lijkt alsof ze meer koffiepauses nemen. Het lijkt alsof ze vaker hoesten. Een mede-ouderejaars kijkt me begripvol aan. Wij serieuze studenten waren vroeger natuurlijk nooit zoals die sjaarzen. We hielden wel rekening met elkaar. We hadden nog geen mobieltjes, konden echt fluisteren, haalden in een keer alle boeken die we nodig hadden en hoesten tenminste zachtjes. Mijn boze blikken, het draaien van mijn ogen en het geërgerd met mijn hoofd schudden - niets lijkt

te helpen. De talloze koffiepauses, het irritante fluisteren en harde gehoeft gaan gewoon door. Mijn gedachten dwalen af. Gehoeft in de UB. Sommige sjaarzen hebben het flink te pakken. Een hoestbui naast me gaat over in hard gerochel met flinke spekselspetters. Zijn er in de UB extra maatregelen tegen de Mexicaanse griep genomen? Het is wel een mooie broedplaats voor bacteriën: de computerzalen met vieze toetsenborden en muizen, de wc's die eigenlijk nooit echt fris hebben gerochen, de studiezalen met tafeltjes waarachter dagelijks vele studenten plaatsnemen en de deurknoppen die door ik weet niet hoeveel ongewassen studentenhanden worden vastgepakt. Er hoeft maar één zieke student hier rond te lopen die zijn ziekte door kan geven aan een groot deel van de Leidse studenten. Er hoeft maar één bacillette naar mij toe te vliegen en ik ben besmet met de Mexicaanse griep. Dan zou ik in quarantaine moeten. Veertig dagen in mijn eentje, geen mensen om me heen, geen ruoer, geen hard gefluister, geen gehoeft, geen mobieltjes en bovenal geen rij voor de koffieautomaat. En opeens leek me dat een heerlijk idee.